

POSTANOWIENIE

Dnia 10 marca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorzcyk (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa J. B. i W. B.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym 10 marca 2023 r.
w Izbie Cywilnej w Warszawie,
na skutek zażalenia powodów
na wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 2 sierpnia 2022 r., sygn. akt I ACa 1730/21,

**uchyła zaskarżony wyrok, pozostawiając rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu
kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Powodowie J. B. i W. B. w pozwie skierowanym przeciwko Bank S.A. w W.,
wnieśli o ustalenie, że zawarta pomiędzy stronami 1 lutego 2008 r. umowa nr [...] o
kredyt hipoteczny dla osób fizycznych „M.” jest nieważna w całości oraz zasądzenie
na ich rzecz 204 818,68 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi
od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem zwrotu nienależnych świadczeń
w postaci rat kapitałowo-odsetkowych spełnionych w wyniku zawarcia umowy.
Zgłosili również – jako ewentualne - żądanie zasądzenia na ich rzecz od strony

pozwanej nadpłaconych kwot rat kredytu w razie uznania, że umowa kredytu może obowiązywać po wyeliminowaniu z niej niedozwolonych klauzul waloryzacyjnych.

Sąd Okręgowy w Legnicy wyrokiem z 13 października 2021 r. uznał, że umowa objęta żądaniem pozwu jest nieważna (pkt I) i zasądził od pozwanej na rzecz powodów solidarnie 207 748,34 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od kwoty 204 818,68 zł od 12 lutego 2021 r. do dnia zapłaty oraz od 2 929,60 zł - od 5 maja 2021 r. do dnia zapłaty i oddalił powództwo co do odsetek w pozostałym zakresie (pkt II) oraz zasądził od pozwanej na rzecz powodów solidarnie 11 834 zł tytułem kosztów procesu.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem z 2 sierpnia 2022 r. uchylił wyrok Sądu Okręgowego i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu wskazał, że nie było podstaw do uwzględnienia roszczeń powodów zgłoszonych w pierwszej kolejności, wobec czego zaszła konieczność rozpoznania przez Sąd Okręgowy żądania ewentualnego. Z tego względu na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Powodowie w zażaleniu zarzucili zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 386 § 4 k.p.c., wskazując, że nie została spełniona żadna ze wskazanych w tym przepisie przesłanek warunkujących wydanie orzeczenia kasatoryjnego. Nie doszło do nierozpoznania istoty sprawy, a wydanie wyroku przez Sąd drugiej instancji nie wymagało przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. W konkluzji wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i zasądzenie na ich rzecz od pozwanej kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. ma na celu jedynie skontrolowanie przez Sąd Najwyższy, czy orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji, przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, zostało oparte prawidłowo na jednej z przesłanek przewidzianych w art. 386 § 2 lub 4 k.p.c., a więc, czy powołana przez sąd drugiej instancji przyczyna uchylenia odpowiada podstawie

ustawowej wskazanej w uzasadnieniu i czy rzeczywiście wystąpiła w sprawie. Dokonywana w tym zakresie ocena powinna mieć zatem charakter formalny i skupiać się wyłącznie na ustanowionych w powyższych przepisach przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji. Nie może ona wkraczać nie tylko w ocenę merytorycznego stanowiska sądu drugiej instancji co do materialnoprawnych podstaw rozstrzygnięcia, lecz również w ocenę prawidłowości zastosowania przez ten sąd przepisów prawa procesowego, nie związanych bezpośrednio ze wskazaną przyczyną uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji (zob. m.in. postanowienia: z 7 listopada 2012 r. IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41, z 25 czerwca 2015 r., V CZ 6/16, z 29 października 2015 r., I CZ 92/15 i z 7 kwietnia 2016 r. II CZ 6/15 - nie publ.). Nierozpoznanie istoty sprawy, w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c., jest wadliwością rozstrzygnięcia polegającą na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź zaniechaniu zbadania przez ten sąd materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów stron z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (zob. postanowienia Sądu najwyższego: z 23 września 1998 r. II CKN 897/97, OSNC 1999/1/22, z 12 lutego 2002 r. I CKN 486/00, OSP 2003/3/36, z 19 czerwca 2013 r., I CSK 156/13; z 25 czerwca 2015 r., V CZ 35/15 i z 7 kwietnia 2016 r. II CZ 6/16 - nie publ.). Nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi także w przypadku dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby poczynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej; w takiej sytuacji uzasadnione jest uchylenie orzeczenia ze względu na respektowanie uprawnień stron wynikających z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68; z 23 września 2016 r., II CZ 73/16; z 24 stycznia 2017 r., V CZ 92/16; z 22 lutego 2017 r., IV CZ 112/16, IV CZ 113/16 i IV CZ 114/16 oraz z 14 czerwca 2017 r., IV CZ 18/17 i IV CZ 25/17 - nie publ.).

Sąd Apelacyjny, uchylając zaskarżony wyrok, uznał - odmiennie niż Sąd Okręgowy - że w sprawie nie było podstaw do uwzględnienia roszczeń powodów zgłoszonych w pierwszej kolejności, wobec czego zaszła konieczność rozpoznania

żądania ewentualnego, które nie było w ogóle przedmiotem badania w pierwszej instancji.

Roszczenie ewentualne jest dodatkowym roszczeniem zgłoszonym na wypadek nieuwzględnienia przez sąd roszczenia głównego. Wprawdzie pomiędzy roszczeniem zasadniczym i ewentualnym musi istnieć związek, ale w razie uwzględnienia przez sąd roszczenia wskazanego na pierwszym miejscu nie rozstrzyga się o roszczeniu ewentualnym (zob. uchwały: z 18 października 2013 r., III CZP 58/13, OSNC 2014, Nr 6, poz. 62 i z 9 listopada 2021 r., III CZP 70/20, OSNC 2022, nr 5, poz. 50; wyroki: z 21 października 2016 r., IV CSK 835/15, z 18 stycznia 2017 r., V CSK 198/16, z 6 czerwca 2018 r., III CSK 403/16 – nie publ. oraz z 7 marca 2017 r., II CSK 349/16, OSNC 2018, Nr 1, poz. 9, a także postanowienia: z 4 października 2012 r., I CSK 100/12, z 28 sierpnia 2019 r., IV CZ 38/19 - nie publ.). Sąd drugiej instancji, dokonując odmiennej oceny żądania głównego, powinien oddalić je w całości lub w części. W takiej sytuacji nie może samodzielnie rozpoznać i rozstrzygnąć żądania ewentualnego; może to uczynić jedynie sąd pierwszej instancji (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 11 stycznia 1996 r., III CRN 58/95, z 19 sierpnia 2010 r., IV CSK 53/10, z 21 października 2016 r. IV CSK 835/15 i z 7 marca 2017 r., II CSK 349/16 – nie publ.).

W konkretnym stanie faktycznym zasadność żądania głównego jest uzależniona od oceny skutków zawarcia w umowie stron niedozwolonych postanowień umownych. Uznanie, że wyeliminowanie tych postanowień prowadzi do skutku w postaci braku związania umową w całości (upadku umowy), a więc stanu tożsamego z nieważnością umowy, uzasadnia uwzględnienie żądania głównego. Natomiast przyjęcie, że mimo wyeliminowania niedozwolonych postanowień umowa wiąże strony w pozostałym zakresie (art. 385¹ § 2 k.c.), rodzi konieczność oddalenia żądania głównego i rozpoznania żądania ewentualnego. Ocena prawna skutków usunięcia niedozwolonych postanowień umownych z umowy stron przesądza zatem o tym, które z żądań – główne czy ewentualne – może zostać uwzględnione.

Sąd Apelacyjny przyjął, że nie mógł po raz pierwszy orzekać o roszczeniu ewentualnym. Wychodząc z tego trafnego założenia, błędnie jednak uznał, że Sąd

pierwszej instancji - nie orzekając o roszczeniu ewentualnym z uwagi na uwzględnienie roszczenia głównego - nie rozpoznał istoty sprawy, co uzasadniało uchylenie zaskarżonego wyroku w tym właśnie zakresie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. Skoro – w ocenie Sądu Apelacyjnego - abuzywność kwestionowanych zapisów umownych nie powodowała upadku umowy uzasadniającego zwrot świadczeń wskazanych w żądaniu głównym, to Sąd ten powinien orzec merytorycznie o żądaniu głównym - uchylić wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalić to żądanie. Rozstrzygnięcie to mogłoby zostać zaskarżone skargą kasacyjną i dopóki taka możliwość nie ustałaby, dopóty rozpoznawanie żądania ewentualnego przez sąd pierwszej instancji byłoby przedwczesne.

Nie można zgodzić się ze stanowiskiem skarżących, że zgłoszone przez nich żądanie ewentualne mogło zostać rozpoznane przez Sąd Apelacyjny na obecnym etapie postępowania. Zapatrywanie to pozostaje w sprzeczności ze wskazaną wyżej regułą, zgodnie z którą dokonanie kwalifikacji określonego żądania pozwu jako ewentualnego wyklucza jego rozpoznanie po raz pierwszy przez sąd odwoławczy.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., uznając zażalenie za uzasadnione, orzekł, jak w sentencji.

